

traži povezivanje značajki određenoga govora s onima karakterističnima za drugi govor ili dijalekt (npr. usporedba podijeljenoga naglaska u Splitu i Ivankovu ili usporedba duljenja kratkoga *a* karakterističnoga za srednjodalmatinske otoke u Milni i Bolu na Braču, odnosno u Komiži na Visu).

Spomenut sintetski pristup primijenjen je i u dvama rječnicima koji čine treći dio knjige: dijalektno-standardno-jezičnom (str. 238–267) i standardno-jezično-dijalektnom (str. 268–295). Oni su sastavljeni od riječi iz već predstavljenih pojedinačnih glosara (iz završnoga dijela svake jedinice) i nekih novododanih riječi. Uz svaku je riječ kraticom naznačen podatak o tome u kojem se govoru rabi. S obzirom na to da sadržavaju samo riječi iz obrađenih isječaka govora, rječnici su opsegom ograničeni, ali zbog inovativnoga su pristupa (paralelnoga predstavljanja leksika različitih organskih govora u kontekstu makrosustava hrvatskoga jezika) u hrvatskoj dijalektologiji vrijedni i zanimljivi.

Proučivši ovo djelo od *a* do *ž*, pročitanoga ili poslušanoga, čitatelj će zaključiti da nije riječ samo o, kako je možda mogao naslutiti na temelju podnaslova, udžbeniku namijenjenu studentima kroatistike. Ovo je djelo mnogo više od toga. Ponajprije, riznica je to dijalektološke građe – koja živi samo među svojim korisnicima (govornicima) i čiji su opstanak i autentičnost zbog globalizacije i različitih utjecaja neprestano ugroženi; oruđe je to za usvajanje novih znanja te obnavljanje i usustavljanje onih već postojećih; alat je to za „brusjenje” sluha, uspoređivanje i prepoznavanje značajki koje zrcale raznolikost hrvatskih govora; konačno, poticaj je to za samostalno dijalektološko istraživanje „...*mōm dēnes, zūtra bō mōrty več prekēsno*”. Dakle, sustavno oblikovan, jasan i precizan, temeljen na novim metodama u skladu s vremenom kojemu pripada, uzdignut na višu razinu inovativnim pristupom u hrvatskoj dijalektologiji, višenamjenski zamišljen, ovaj je priručnik namijenjen SVIMA kojima je stalo do zaštite i do njegovanja narodnoga blaga.

Joža Horvat

O STRATEGIJAMA MOĆI

Marina Katnić-Bakaršić IZMEĐU DISKURSA MOĆI I MOĆI DISKURSA

Zagreb, Naklada Zoro, 2012.

Studija *Između diskursa moći i moći diskursa* (Naklada Zoro, Zagreb, 2012.) autorice Marine Katnić-Bakaršić argumentira i oprimjeruje dijalog između želje za ostajanjem izvan diskursa i često opasnih njego-

vih moći i činjenice da nužno jesmo dio diskursa moći koju smo mu naposljetku sami pridali. Na tragove takva pristupa nailazimo i u ranijoj autoričnoj studiji – *Stilistiki* – no ovdje je on pronašao svoj dosljed-

niji izričaj potkrijepljen instrumentarijem kritičke analize diskursa koja u široko postavljenoj perspektivi pojmova moći, ideologije, manipulacije i kontrole zadobiva obilježja kompleksnoga modela istraživanja interdisciplinarnoga karaktera.

Metodologijom koja povezuje teorijski pristup obrađivanoj problematici sa živošću analiziranih primjera *Između diskursa moći i moći diskursa* je studija u kojoj znanstvenik – filolog – podjednako lingvist, stilističar kao i teoretičar književnosti – može pronaći uvide u različite perspektive problematike diskursnoga izražavanja (i nametanja) moći, no podjednako i priručnik za studente koji se ovdje mogu upoznati s temeljnim pojmovima kritičke analize diskursa i pragmatičkim istraživanjima diskursnih strategija.

Marina Katnić-Bakaršić zadaću i smisao suvremene diskursne stilistike doista shvaća kroz dinamičnu i, važno je naglasiti, angažiranu spregu teorije i interpretacije te naposljetku i kritike. U tom smislu rečenica iz jednoga od brojnih autoričnih tekstova o diskursnostilističkoj i diskursnoanalitičkoj problematici koji naznačuju smjerove u kojima se suvremena stilistika kreće funkcionira kao svojevrsni postulat njezina pisanja: „U diskursnoj stilistici analiza je uvijek kombinirana s interpretacijom, a opis je praćen objašnjenjem i kritikom”¹. Tako je i studija *Između diskursa moći i moći diskursa* nastavak ovako postulirane njezine znanstvenoteorijske, odnosno analitičke prakse. Naime birajući između *analize diskursa* kao discipline koja se ograničava opisom i prouča-

vanjem načina realizacije jezičnih i diskursnih praksi, odnosno bavi se mahom hegemonijskim, institucionalnim praksama, kanonima, diskursnim formacijama koje nastaju po principu marginaliziranja i isključivanja faktora različitosti i uspostave repertoara ustaljenih jezičnih praksi te *kritičke analize diskursa* kao discipline koja podrazumijeva izrazit angažman znanstvenika u proučavanju tekstova kroz njihov odnos prema širokom kulturnom i socijalnom kontekstu, autorica se odlučuje za ovu potonju, koristeći svoju poziciju znanstvenika kao funkciju izražavanja argumentirano potkrijepljene kritike svih oblika neravnopravnosti kako se oni ostvaruju u različitim diskursnim praksama. Problematika naznačena u *Stilistici* usmjerena je na taj način u najnovijoj studiji u pravcu izrazito angažirana pristupa diskursnoanalitičkoj problematici, pa je kritička analiza diskursa ovdje okosnica opisa, tumačenja i interpretacije niza tekstova, odnosno diskursnih tipova i komunikacijskih situacija mahom vezanih uz područje javnoga diskursa kao najevidentnijeg područja izražavanja moći. Katnić-Bakaršić ovakvim pristupom tradicionalne diskursnoanalitičke uvide integrira u širi prostor sociološki i psihološki fundirana pristupa diskursnim procesima. Naime polazeći od pretpostavke kako *moć* ili bolje rečeno *volja za moći* prožima ili se nalazi u temelju većine ljudskoga djelovanja, pa tako i onoga jezičnoga, odnosno komunikacijskoga, autorica na premisama kritičke analize diskursa tumači i interpretira niz primjera javnoga govora koji na različite načine pokazuju tendencije osvajanja pozicija moći, eksplisitno ili implicitno izražavanje hegemonijskoga statusa, strategije prikrivanja

¹ Katnić-Bakaršić (2003) *Stilistika diskursa kao kontekstualizirana stilistika*, Fluminensia, god. 15, br. 2, str. 37.

dominacije, to jest sve one najrazličitije komunikacijske situacije u kojima se odražavaju sociokulturne, političke i ideološke prakse iskazivanja i provođenja moći. Uvodnu napomenu o metodologiji rada, koja nagovještava analizu pod okriljem socijalne semiotike, retorike i stilistike autorica sustavno provodi kroz cijelu studiju oblikujući je tako u doista interdisciplinarno poprište teorijsko-analitičkog pristupa problematici koja pojmu diskursa pristupa kao jezičnoj, odnosno verbalnoj i sociokulturnoj praksi na razinama produkcije i interpretacije.

Nakon uvodnih napomena o metodologiji proučavanja te kratkoga teorijskog pojašnjenja središnjih pojmova studije (ideologija, moć, manipulacija, kontrola), autorica se posvećuje istraživanju *pragmatike moći*, ponajprije iz perspektive strategija uljudnosti (Brown – Levinson) te na primjerima iz diskursa zdravstva i školstva. Studija se nastavlja analizama iskazivanja moći u različitim tipovima diskursa: sudskom, političkom, akademskom, medijskom i razgovornom. Završni dio studije posvećen je teoriji prevođenja s obzirom na ukorijenjenost prevođenja u odnose moći među kulturama, ali i unutar jednoga društva te zatim rodnoj uvjetovanosti odnosa moći i vizualno-spacijalnim praksama predstavljanja i moći.

Ističući na samome početku kako je u upotrebi pojma *diskurs* danas došlo do stanovite inflacije, odnosno da se „pojam diskurs prekomjerno (zlo)upotrebljava, postajući ponekad tek jednim od pomodnih pojmova koji mogu označavati sve i ništa”, autorica upozorava na dvostruko značenje ovoga pojma u suvremenoj znanosti o jeziku i književnosti, ali i drugim znanostima i disciplinama, poput filozofi-

je, sociologije, antropologije i politologije. Dok je svojevrsna inficiranost suvremenoga specijaliziranog i velikim dijelom javnoga govora pojmom diskursa ponekad tek znak pomodnosti, pa čak i pseudoznanstvenosti, neupitna je činjenica da je upravo taj pojam približio i povezoao određene disciplinarne pristupe različitoj aktualnoj problematici, gdje upravo moć, dominacija i hegemonijski odnosi postaju temeljni analitički pojmovi. U tom smislu diskurs postaje oznaka znanstvene interdisciplinarnosti i metodološkog pluralizma, što bi i trebale biti osnovne pretpostavke suvremenoga pristupa navedenoj problematici. Tako Katnić-Bakaršić, nastavljajući Van Dijkov argumentacijski slijed, konceptu diskursa pristupa ističući njegov funkcionalni, spoznajni i interakcijski moment, odnosno njegovu uporabno-jezičnu, kognitivnu i socijalnu zasnovanost. Autorica takav pristup izgrađuje analizom raznovrsnih iskaza moći, uzimajući u obzir u okvirima kritičke analize diskursa pretpostavljenu razliku između *moći* i *dominacije* koja moć lišava isključivosti negativnoga predznaka, a dominaciju definiše kao nelegitimnu moć. Upravo navedena distinkcija važna je za razumijevanje autoričinih analiza diskursnih strategija u različitim segmentima javnoga života (zdravstvo, sudstvo, politika, mediji, akademska sredina), s obzirom na to da one pokazuju raznovrsnost posljedica i učinaka koje prizivanje, odnosno aktualizacija (najčešće verbalna) statusa moći ima na komunikacijske prakse i to: odgojno-obrazovne, rodno uvjetovane, medijske, literarne te u najširem smislu riječi pragmatički orijentirane. U tom smislu autorica, ponovo na Van Dijkovu tragu, pojmu diskursa, odnosno njegovoj kritičkoj analizi pristupa

s aspekta njegove društvene situiranosti i interakcijske uvjetovanosti (pa se tako u okvirima pragmatike moći bavi strategijama uljudnosti kao poljem kojim dominiraju najrazličitiji iskazi moći, zatim institucionaliziranom moći, političkim i akademskim govorom, moći iz perspektive rodnih odnosa te iskazima moći u medijskom diskursu), što ponudenu vizuru odnosa diskursa i moći proširuje na odnos diskursa i samoga društva u kojemu se reflektiraju relevantna pitanja roda i spola, obrazovanja, profesionalne orijentacije i socijalnoga statusa uopće.

Naposljetku, valja se osvrnuti i na u studiji često spominjan pojam *angažiranosti*. S obzirom na to da je polazište kri-

tičke analize diskursa osobni angažman znanstvenika u pristupu proučavanoj problematici, i Katnić-Bakaršić se opredjeljuje za takav pristup, na najbolji mogući način pokazujući kako opredijeljenost u smislu kritike nelegitimne moći i manipulacije može vrlo uspješno funkcionirati s pozicije znanstvenika kojemu se vrlo dugo pridavala aura objektivnosti i neutralnosti. Autorica u tom smislu u ovoj studiji preuzima u današnje vrijeme, kao uostalom u sva vremena, odgovornu ulogu upozoravanja na zastrašujuće i potencijalno pogubne utjecaje diskursne moći, u želji da kritika pridonese razvoju svijesti o mehanizmima njihova prevladavanja.

Danijela Marot-Kiš

O KONCEPTUALNOJ METAFORI

Mateusz-Milan Stanojević KONCEPTUALNA METAFORA: TEMELJNI POJMOVI, TEORIJSKI PRISTUPI I METODE

Zagreb, Srednja Europa, 2013.

Konceptualna metafora: temeljni pojmovi, teorijski pristupi i metode Mateusza-Milana Stanojevića iscrpna je i informativna monografija o konceptualnoj metafori, i u strukturnome (pregled teorijsko-metodoloških dosegâ onoga segmenta kognitivne lingvistike od užega istraživačkoga interesa za autora uz prikaz izvornih autorskih znanstvenih analiza) i u sadržajno-stručnome smislu (komplementarnost kvalitativne i kvantitativne, mahom korpusne metodologije u tumačenju odnosa između konceptualnih struktura i jezič-

nih ostvaraja) na tragu sličnih studija kakve su se zadnjih godina pojavile u hrvatskoj (kognitivno)lingvističkoj javnosti (Tuđman Vuković 2010, Žic Fuchs 2009, Raffaelli 2009 i dr.).

Stanojević nas u temu uvodi konceptualnom metaforom *ZNANJE je GLEDANJE*, jezičnim ilustracijama iz različitih registara jezičnih uporaba pokazujući lakoću kojom su takvi primjeri dio našeg svakodnevnog jezičnog repertoara te primamljivost kognitivnolingvističkih tumačenja, ali istovremeno uvodeći i temeljne